

**Ioan Dănilă, *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova*,
Editura Didactică și Pedagogică, București, 2005, 354 p.**

Enikő Pál*

Facultatea de Științe Economice, Socio-Umane și Inginerești, Universitatea Sapiientia, Piața Libertății 1, 530104 Miercurea Ciuc, România

Teoretic, fiecare individ vorbitor are conștiința faptului că actele sale lingvistice aparțin unui sistem lingvistic ierarhic superior idiolectului său, iar, în cazul în care se întrebuițează un dialect local, integrarea acestuia în cadrul unei limbi naționale și/sau istorice se realizează, de cele mai multe ori, fără mari dificultăți. Astfel, de pildă, chiar dacă un oltean ar susține că vorbește „oltenește”, fapt prin care el se diferențiază de vorbitorii celorlalte variante teritoriale ale aceleiași limbi, va recunoaște negreșit că această „limbă” a lui este *română*, la fel cum nici vorbitorul vreunui dialect secuiesc nu va pune la îndoială faptul că vorbește limba *maghiară*, mai precis o variantă a acesteia, cu toate că se distanțează, în mod conștient, de ceilalți vorbitori ai aceleiași limbi. Însă, conștiința comunității lingvistice nu se manifestă în toate cazurile la fel de tranșant, ea putând prezenta oscilații, mai ales dacă apartenența la un anumit grup etnic este percepută ca fiind conflictuală¹. Un exemplu elocvent, în acest sens, îl constituie comunitățile ceangăilor. Unele anchete (vezi Pávai, 1995/1999; Tánzos, 2011; Péntek, 2013) arată, de pildă, faptul că există situații în care vorbitorul ceangău se găsește în fața unei dileme atunci când este întrebat ce limbă vorbește, deși ezităările (între limbile maghiară – română – eventual, „ceangăiască”) nu reflectă întotdeauna indecizia privind autodefinirea, ci ele se datorează adesea percepției unei stări conflictuale dintre imaginea de sine și cea inculcată din exterior, interiorizată sau nu. Pe de altă parte, la nivel individual sau comunitar și în funcție de contextul istoric, geopolitic și comunicațional mai larg, unii ceangăi se declară, implicit sau în mod expres, vorbitori ai limbii române, alții ai celei maghiare, fie că o fac intuitiv, fie că o fac bazat pe anumite preconcepțe.

Statutul dilematic, chiar „problematic”, al acestei comunități etnice și lingvistice—considerate a fi „una dintre cele mai enigmatice și cel mai puțin cunoscute minorități etnice ale Europei” (Baker, 1997, p. 658)—predomină și în cercetările științifice asupra ceangăilor. Multitudinea teoriilor privind originea lor, diversitatea de perspective care se adoptă în abordarea „fenomenului etnolingvistic ceangău” (Ichim & Ichim, 2002, p. 156), numeroasele controverse și contradicții privind natura acestei forme particulare a bilingvismului româno-maghiar sînt grăitoare pentru dificultatea de deslușire a acestei chestiuni care, astfel, pare a se pierde în negura incertitudinii, în care apartenența etnică și lingvistică rămîne o problemă aproape imposibil de rezolvat sau, în orice caz, „insuficient clarificată” (Sala, 2001, s.v. *ceangău*). Singurele constatări fără echivoc privesc religia romano-catolică și natura preponderent bilingvă a ceangăilor, care încorporează elemente românești și ungurești într-o măsură greu de egalat în cazul altor graiuri. Însă, atît coordonata română, pe de o parte, cît și cea maghiară, pe de altă parte, au fost relativ sumar și doar parțial abordate, ele nefiind identificate univoc și nici valorificate îndeajuns de bine și în toată complexitatea lor. În acest sens, lămuriri edificatoare aduce cartea intitulată *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova*, semnată de Ioan Dănilă, apărută în 2005, la Editura Didactică și Pedagogică – R.A., București. Deși lucrarea profesorului din Bacău nu a trecut cu totul neobservată nici la momentul apariției, suscitînd în mod justificat interesul și fiindu-i dedicate unele recenzii meritorii, considerăm că resursele ei nu au fost încă epuizate și că ea merită toată atenția datorită întregirii, rectificării și îmbunătățirii esențiale pe care le aduce cercetării

* Adresă de corespondență: enikopaldr@gmail.com.

¹De altminteri, însuși conceptul ‘identitate’ se concretizează într-un mecanism de adaptare la diverse situații care, astfel, presupune mobilitate, în relație cu circumstanțele sociale și culturale care au generat-o. În cazul în care o comunitate se definește printr-o dublă identitate culturală, încorporînd o „identitate familială” și una „culturală-țintă”, orientată spre un model dorit, conștiința lingvistică se poate prezenta și ea, în mod implicit, derutantă sau, în orice caz, exprimînd anumite limite.

graiului ceangăilor din Moldova.

Cu toate că problema ceangăilor a reținut de multă vreme atenția specialiștilor, primele tratate apărând încă în secolul al XIX-lea, apoi numărul publicațiilor pe această temă cunoscând o creștere exponențială îndeosebi începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XX-lea², către sfârșitul veacului ea făcându-și din ce în ce mai mult loc și în dezbaterile purtate în cadrul diverselor manifestări științifice—simpozioane naționale și seminarii internaționale—, rezultatele cercetărilor întreprinse sînt adesea contradictorii și lacunare în mai multe privințe.

Astfel, de pildă, în multe dintre lucrările dedicate ceangăilor, accentul se pune mai degrabă pe statutul etnic și socio-cultural al acestei comunități, pe descrieri preponderent etnografice³, și mai puțin pe probleme de ordin lingvistic. Cu toate că nici studiile propriu-zis lingvistice nu lipsesc cu totul din literatura de specialitate⁴, numărul acestora este relativ redus, cel puțin în comparație cu lucrările dedicate problemelor identitare. Observațiile lingvistice asupra graiului ceangăilor apar mai degrabă sporadic, însumînd o serie de trăsături fonetice și lexicale, extrase în urma unor cercetări pe teren și prezentate sub forma unor liste, uneori fără comentarii sau cu aprecieri sumare. În acest fel, studiile lingvistice s-au rezumat, de cele mai multe ori, la relevarea unor particularități reprezentative, oprindu-se la rostirea siflantă observată la ceangăi⁵, sau luînd în considerare diverse împrumuturi din română (Márton, 1972)⁶, respectiv stratul lexical maghiar (Szabó, 1959; vezi și Péntek, 2006).

Pe de altă parte, un neajuns al etapelor premergătoare constă și în acela că, deși ele însușează valoroase cercetări pe teren, rezultatele acestora nu au fost publicate într-un corpus distinct, ci ele sînt înglobate,

cel mai des, în inventarul lexical general al limbii române și/sau al celei maghiare, în cadrul varietăților ei regionale. Abia în 1991 se publică la Budapesta, în limba maghiară, un atlas lingvistic al graiului ceangău din Moldova, pregătit de Murádin László și Péntek János, editat de Gálffy Mózes, Márton Gyula și Szabó T. Attila, cu titlul *A moldvai csángó nyelvjárás atlasza, I–II*. Ce-i drept, acesta a fost precedat de un dicționar al graiului ceangăiesc nordic, publicat în 1936, la Helsinki (cf. Márton, 1973, p. 177), însă cel din urmă a fost mai puțin cunoscut în spațiu românesc și/sau maghiar.

În mod asemănător, se poate constata neglijarea studiului componentei românești a graiului ceangăilor. Cu toate că se atrage atenția asupra faptului că graiul ceangăilor reprezintă o formă specifică de bilingvism pentru care „este necesar studiul atent al ambelor limbi vorbite de [această] populație” (Márton, 1985, p. 9), cercetările premergătoare se concentrează aproape exclusiv, sau în orice caz preponderent, în jurul componentei maghiare—așa cum semnaleză, în repetate rînduri, și autorul lucrării pe care o recenzăm (p. 6, 39, 40, 46)⁷. Or, caracterul individual al graiului ceangăilor este conferit tocmai de modalitatea specifică în care acesta se raportează la limba română, pe de o parte, și la limba maghiară, pe de altă parte, relația cu aceste două limbi fiind variabilă în timp și spațiu.

Astfel, cu toate progresele făcute, puține lucrări vizează exclusiv și integral limba ceangăilor, valorificînd aportul ambelor limbi care dau specificul acestui idiom româno-maghiar. În acest sens, cartea lui Ioan Dănilă constituie prima sinteză reală a problematicii, în care se adoptă o abordare holistică, reprezentînd, astfel, o lucrare de referință în domeniu, menită a umple golul lăsat de studiile anterioare.

²Pentru listări bibliografice ale preocupărilor pentru ceangăi vezi Ilyés *et al.* (2006); vezi și Gergely *et al.* (2010, p. 91–92); vezi și KJNT (sursă on-line). De altminteri, problema ceangăilor pare să fi instituit o adevărată „știință” nouă, cvasiautonomă, care dispune de un sistem epistemologic propriu, deseori doctrinar și ideologizant, și de un limbaj de specialitate adesea mitologizant.

³În acest sens, grăitoare sînt nu numai diversele lucrări de specialitate individuale—printre care menționăm contribuțiile lui Pozsony (2002)—, ci și volumele de studii selectate (vezi Pozsony, 1999), unele realizate sub forma unei baze de date electronice (vezi KINDA–PETI), precum și unele rubrici permanente sau ocazionale, dedicate problemei minorităților naționale, în general, și a ceangăilor, în special, cum este rubrica *Kelet Népe*, în revista „Székelyföld”.

⁴Pentru rezultatele cercetărilor maghiari vezi Szabó (1959), Márton (1973) și Tanczos (2004), iar pentru cercetările lingvistice românești vezi Benő & Murádin (2002).

⁵O descriere mai amplă a fenomenului fonetic caracteristic ceangăilor îi aparține lui Mircea Borcilă (1965), ea fiind reluată și nuanțată, apoi, de Dumitru Márton (1985).

⁶În anumite cazuri, denumirea de împrumut poate fi improprie, din moment ce unele cuvinte pot fi privite drept rezultatul actului de interferență între limbile română și maghiară, astfel încît legitimitatea împrumutării este destul de vulnerabilă.

⁷Acest lucru se datorează unui anumit context politic care a făcut ca cercetările—îndeosebi în anii '50–'60—să fie dirijate spre componenta maghiară a bilingvismului acestei populații.

*

Materialul prezentei lucrări este structurat în trei capitole esențiale: I. *Introducere*, II. *Bilingvismul – concept, variante terminologice, concretizări* și III. *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova*, urmate de două pagini dedicate *Concluziilor*, de o vastă *Bibliografie* tematică, care cuprinde lucrările esențiale scrise pe această temă, și de *Anexe*⁸. Organizarea clară și sistematică a ideilor în cadrul fiecărui capitol în parte, dar și înălțuirea logică și firească a acestora de la un capitol la altul înlesnesc parcurgerea drumului anevoios care străbate terenul pe alocuri obscur și alunecos al graiului ceangăiesc.

În *Introducere*, autorul schițează principalele probleme cu care se confruntă cercetările asupra graiului ceangăilor, conturând și repartizarea geografică a acestei populații. Se relevă faptul că ceangăii sînt o comunitate lingvistică lipsită de omogenitate teritorială, ei fiind dispersați pe Valea Siretului, „în bazinul mijlociu al acestuia, avînd drept repere orașul Pașcani, în nord, și confluența Trotușului cu Siretul, în sud” (p. 5), cu unele ramificații spre est (jud. Iași) și spre vest (jud. Neamț, Vrancea), precum și faptul că, în interiorul acestei populații, se pot distinge două grupe: pe de o parte, ramificația nordică (Roman) și cea sudică (Bacău), iar, pe de altă parte, comunitățile din zona Trotușului și Tazlăului, cele două categorii de vorbitori avînd conștiința diferențelor de grai și tradiții, „ceea ce face ca orice confuzie să fie sancționată” (p. 5). De asemenea, autorul atrage atenția asupra faptului că orice studiu asupra graiului ceangăilor trebuie să țină cont de două coordonate: relația acestui grai cu limba română, respectiv relația cu limba maghiară, „ca urmare a fenomenului de secuizare” (p. 5). Fiind conștient de faptul că „problematika limbii române în graiul ceangăilor este extrem de complicată și, prin urmare, delicată” (p. 5), autorul își propune ca, pe temeiul unui studiu dialectal, să demonstreze viabilitatea elementului lexical românesc în graiul ceangăilor din Moldova (p. 6).

În cel de-al doilea capitol, autorul pornește de

la interpretarea definițiilor date fenomenului bilingvismului, însumînd și variantele lui terminologice. Avînd la temelie interpretarea chomskyană, conform căreia bilingvismul real este validat de competența și de performanța vorbitorului în utilizarea fiecăreia dintre cele două limbi în contact, demersul său argumentativ urmărește încadrarea graiului ceangăilor printre formele specifice ale „bilingvismului dialectal”, „caracterizat prin capacitatea unui subiect de a utiliza cu aceleași performanțe două coduri lingvistice diferite” (p. 9). De o importanță deosebită ni se pare și subcapitolul *Româna și maghiara, limbi în contact*, în care autorul expune succint și în mod critic cercetările privind influența limbii maghiare asupra limbii române, pe de o parte, și studiile referitoare la influența limbii române asupra limbii maghiare, pe de altă parte, trecînd în revistă și unele neajunsuri și inconsecvențe în abordarea unuia sau a altuia dintre aspectele studiate.

Capitolul cel mai voluminos și esențial este cel de-al treilea capitol, care debutează cu istoricul termenului *ceangău* (p. 19–26). Descrierea monografică a acestui cuvînt oferă nu numai date esențiale cu privire la etimologia, atestările, sensurile și sferile sale de întrebuițare, ci permite și formularea unor concluzii extrem de interesante asupra traseului parcurs de acest lexem. Astfel, de pildă, autorul constată că diferitele descrieri arată o „pseudosemantizare” a termenului *ceangăi*, „proces generat de dubla decodificare și de fluctuațiile în definirea acestuia de către lexicografi” (p. 24), ceea ce a făcut ca denumirea, pe lîngă etnonim, să devină și un cognomen, așa cum o percep ceangăii înșiși (p. 25). Reflexele peiorative ale termenului nu au reușit să înlătore această „etichetă” dată unei realități evidente, astfel încît apelativul *ceangău*, înrădăcinat în mentalul comun, se perpetuează, cu toată trebuința limpezirii semantice.

Apoi, autorul îi dedică cîteva pagini (p. 26–35) problemei pronunțării siflante care reprezintă particularitatea fonetică definitorie a graiului ceangăilor din Moldova. Aportul autorului la această chestiune

⁸Sînt reunite aici: un *Tablou de corespondență NALR–MCNA* (*Anexa nr. 1*), care inventariază, în ordine alfabetică, cuvintele cartografiate fie în *Noul atlas lingvistic român* (NALR), fie în *A moldvai csángó nyelvjárás atlasza* (MCNA) [Atlasul graiului ceangău din Moldova], fie în ambele; *Lista localităților anchetate* (*Anexa nr. 2A*), menționîndu-se numărul cartografic din MCNA și, după caz, oferind informații cu privire la semnalarea localităților în cauză în NALR și în alte atlase lingvistice sau, dimpotrivă, la absența acestora din atlase; un *Indice de cuvînte-titlu* (*Anexa nr. 2B*), întocmit din 359 de unități, grupate pe 14 cîmpuri onomasiologice, după cum urmează: casa, transport / administrație, școala, corpul omenesc, familia / sănătatea, stări diverse, încălțăminte / îmbrăcăminte, hrana, pasiuni / însușiri, agricultură, cerul, pădurea, animale sălbatice și timpul; un *Inventar lexical* (*Anexa nr. 2C*), în care cuvintele românești sînt însoțite de corespondentele lor maghiare și de variantele lor fonetice; și, în sfîrșit, 359 *Hărți dialectale* (*Anexa nr. 2D*), realizate pe baza inventarului lexical.

constă în acela că oferă o imagine de ansamblu asupra acestei pronunțări caracteristice ceangăilor. Pornind de la câteva considerații terminologice—în cadrul cărora observă, de pildă, inconsecvența și impropriitatea cu care se întrebuițează, în lingvistica românească, termenii *siflante*, *sibilante*, *șuierătoare*—, autorul trece în revistă semnalările fenomenului în literatura de specialitate, urmate de o descriere detaliată a acestuia, făcându-se referire și la originea, respectiv la răspîndirea fenomenului în discuție. De altminteri, trăsăturile fonetice ale acestui idiom, prin care el se diferențiază atât de limba română, cât și de cea maghiară, îi conferă statutul de „grai insular” (p. 33).

În continuare, problema graiului ceangăilor din Moldova este dezbătută atât din perspectiva componentei maghiare a bilingvismului ceangăiesc (p. 43–47, 63–81), cât și prin prisma componentei românești (p. 40–43, 81–91) a acestui idiom particular. Pornind de la unele precizări teoretico-aplicative asupra noțiunilor ‘comunitate lingvistică’ și ‘conștiință lingvistică’—unde autorul arată că, în realitate, populația ceangăiască din Moldova nu se consideră a fi o comunitate lingvistică și nici etnică, ci mai degrabă una religioasă (p. 36)—atenția se îndreaptă, apoi, către relația ceangăilor din Moldova cu limbile română și maghiară. Discutînd unele opinii formulate în studiile anterioare cu privire la raportarea graiului ceangăiesc la limba română, pe de o parte, și la cea maghiară, pe de altă parte, autorul îndeamnă la „prudență în intenția de a cataloga într-un fel sau altul idiomul ceangăiesc” (p. 45). Acest imperativ își găsește deplina justificare în cadrul subcapitolului intitulat *Stadiul cercetărilor privind graiul ceangăilor din Moldova* (p. 47–62), la finalul căruia cititorul poate ajunge la concluzia că realitatea lingvistică consemnată de cercetători se află într-o permanentă dinamică, ceea ce rezultă unele rezerve cu privire la valabilitatea datelor oferite. De altminteri, majoritatea inconsecvențelor regăsite în studiile pe această

temă își au originea în divergența premiselor de la care se pornește. Astfel, miza studiilor o constituie fie confirmarea originii maghiare a populației ceangăilor („maghiari românizați”), fie, dimpotrivă, reunirea sau întărirea legăturii strînse între graiurile românești ardelenesti și moldovenești și graiul ceangăilor („români maghiarizați”, de data aceasta). În primul caz, graiul ceangăilor este abordat, în consecință, din perspectiva „influenței limbii române” asupra graiului ceangăilor și din cea a „împrumuturilor românești” ale acestui grai. În cel de-al doilea caz, se arată involuția „influenței maghiare” asupra graiului ceangăilor. Dincolo de problemele care vizează clarificarea originii ceangăilor, în realitate, dificultatea de a cataloga într-un fel sau altul fenomenele lingvistice înregistrate este dată, în opinia noastră, de stadiul înaintat al bilingvismului ceangăilor și de mecanismele intime ale acestui fenomen, de tendințele variabile de luptă pentru dominanță lingvistică⁹. Astfel, de pildă, în cazul unui termen de origine maghiară care, în urma împrumutării, s-a răspîndit și s-a încetățenit în toate graiurile românești, sau invers, în cazul unui cuvînt de origine românească care a intrat în graiurile maghiare, direcția pătrunderii termenului respectiv în graiul ceangăilor este destul de greu de stabilit, căci, cel puțin teoretic, există două posibilități pentru fiecare caz în parte, ambele plauzibile, nemaipunînd în discuție și procesul reîmprumutării. Dacă luăm ca exemplu cuvîntul *biruje* ‘a birui’, împrumutat destul de timpuriu de limba română din maghiară (< mgh. *bírni*), în graiul ceangăilor, acesta poate fi explicat fie din maghiară, fie din română¹⁰, dacă nu cumva faptele de împrumut se suprapun cu cele de bilingvism.

În continuarea expunerii studiilor lingvistice privind ceangăii din Moldova, autorul îi rezervă câteva pagini și studiilor dialectale, în cadrul cărora un subcapitol aparte îi este dedicat atlasului lingvistic al graiului ceangăilor din Moldova, editat la Budapesta în 1991 (p. 73–81). Acesta precedă discuția asupra studiului dialectal realizat de către autor și

⁹Faptul că graiul ceangăilor înregistrează o formă de bilingvism avansat este susținut de numeroase perechi de cuvinte sinonimice alcătuite dintr-un termen românesc și altul maghiar, acestea avînd un număr mai mare decît cele formate din două cuvinte maghiare sau din două cuvinte românești, precum și de fenomenul contaminării cuvintelor românești și maghiare, frecvent întîlnit în acest grai. Pe de altă parte, variabilitatea în ceea ce privește dominanța maghiară sau română a sistemelor întrepătrunse în graiul ceangăilor este guvernată (și) de factori extralingvistici, printre care așezarea geografică a diferitelor comunități sau momentul istoric avut în vedere. În plus, nici grupurile de vorbitori relativ omogene nu sînt întru totul compacte.

¹⁰Autorii unei anchete dialectale efectuate pentru Atlasul lingvistic al graiurilor maghiare din R.P.R. îl trec printre cuvintele exemplificate ca fiind de origine românească în graiul ceangău din Moldova, iar autorul lucrării recenzate consideră a fi mai plauzibilă „ipoteza conservării termenului respectiv din limba română și a adaptării, în contact cu maghiara, la sistemul morfologic al acesteia” (p. 47–48).

servește drept premisă pentru justificarea necesității întreprinderii unui asemenea demers. Autorul recunoaște meritele acestei lucrări „de referință pentru lingvistica maghiară și cea română” (p. 75), apreciind efortul colectivului maghiar care a realizat-o, însă, în același timp, constată și neajunsurile ei. Astfel, sintetizând conținutul *Atlasului graiului ceangău din Moldova* (1991), autorul arată că acesta repertoriază doar componenta maghiară a idiomului în discuție, ceea ce îl îndeamnă la studiul dialectal care își asumă rolul de a legitima componenta românească, cercetare realizată acum pentru prima oară.

Observînd că graiul ceangăilor bilingvi din Moldova nu a făcut obiectul unor studii aprofundate din partea dialectologilor români, ceea ce a făcut ca anumite lucrări destinate exclusiv cercetării graiurilor din Moldova să evite sistematic referirile la statutul idiomului în discuție (p. 39), profesorul băcăuan își propune să umple acest gol. Astfel, el se angajează într-o cercetare pe teren, în scopul realizării unui corpus lexical care reflectă idiomul ceangăilor din 29 de localități în care „încă se vorbește limba maghiară” (p. 87) și în care se manifestă bilingvismul dialectal. Obiectivul urmărit îl constituie, cu precădere, cartografierea componentei românești a graiului ceangăiesc din Moldova. Rezultatele anchetei lingvistice realizate prin respectarea rigorilor metodei geografiei lingvistice și concretizate într-un inventar lexical (*Anexa nr. 2C*), care a stat la baza hărților dialectale (*Anexa nr. 2D*), reprezintă o contribuție substanțială la tema în discuție. De altminteri, cele 359 de hărți dialectale ocupă un spațiu considerabil, constituind mai mult de jumătate din volum. Tabloul unitar astfel conturat, care înregistrează realitatea lingvistică de natură strict lexicală, demonstrează fără echivoc vechimea, consistența și viabilitatea elementului lexical

românesc în graiul ceangăilor din Moldova.

*

Cartea profesorului din Bacău este binevenită și cu zece ani după apariția ei și cu siguranță ea va dăinui și în viitor prin deosebitele merite pe care le are¹¹. Astfel, ea se remarcă, printre altele, prin îmbinarea judicioasă a abordării sincronice cu cea diacronică și comparată, oferind, o viziune mai amplă asupra graiului ceangăilor din Moldova, cu o deschidere către noi cercetări, din moment ce „materialul lingvistic colectat prin anchetă dialectală se impune a fi interpretat, într-o fază ulterioară, din perspectiva particularităților fonetice [...], lexicale [...] sau gramaticale” (p. 92). Pe de o parte, paginile volumului dau dovadă de un demers științific extrem de riguros, bazat pe o temeinică cunoaștere a literaturii de specialitate, întrebuințate în mod critic, dar și pe înțelegerea profundă a graiului viu studiat. Pe de altă parte, prin realizarea masivului studiu de dialectologie asupra particularităților lexicale ale zonei cercetate, cartea își revendică un loc aparte printre cercetările asupra acestui idiom, constituind suportul unui atlas lingvistic al ceangăilor moldoveni augmentat și nuanțat.

Prin aceste calități, lucrarea *Limba română în graiul ceangăilor din Moldova* se statornicește în lingvistica românească drept o carte de căpătii a fenomenului bilingvismului româno-maghiar, în general, și a graiului ceangăiesc, în special. Această comunitate lingvistică deseori tratată ca fiind una enigmatică își găsește, în cartea profesorului Ioan Dănilă, un pas important către spulberarea unor confuzii—nu o dată datorate mistificării problemei—și către elucidarea particularităților acestei „insule lingvistice”, așezînd studiul graiului ceangăilor din Moldova în făgașul firesc al cercetării lingvistice moderne.

Bibliografie

- Baker, R. (1997). *On the origin of the Moldavian Csángós*, în „The Slavonic and East European Review” 75, p. 658–680.
 Benő, A. & Murádin, L. (2002). *Csángó Dialect – Csángó Origins*, în Diószegi, L. (ed.), *Hungarian Csángós in Moldavia. Essays on the Past and Present of the Hungarian Csángós in Moldavia*, Teleki László Foundation – Pro Minoritate Foundation, Budapest, p. 163–175.

¹¹ Dacă ar fi să-i reproșăm ceva lucrării, acela privește nu conținutul, ci micile greșeli de tipar ori de redactare datorate, probabil, unor scăpări și care sînt, deci, ne semnificative. De menționat este, totuși, alegerea nefericită a exemplului prin care autorul arată existența armoniei vocalice în limba maghiară. Astfel, acuzativul substantivului mgh. *ember* ‘om’ nu este *ember-et* (p. 43), ci *embert*, din moment ce desinența casuală, în acest caz, se alipește direct rădăcinii, fără necesitatea introducerii unei vocale ajutătoare (cf. mgh. *ház-at* ‘casa (Ac.)’, în celălalt exemplu dat de autor). În acest sens, ilustrativă ar fi fost, eventual, forma de plural, de pildă, *ember-ek*, dacă se păstrează acest cuvînt, caz în care desinența de plural *-k*, într-adevăr, se atașează la rădăcină, folosindu-se de o vocală ajutătoare, cerută de armonia vocalică (cf. și *ház-ak* ‘case’).

- Borcilă, M. (1965). *Un fenomen fonetic dialectal: rostirea lui ș ca s și j ca z în graiurile dacoromâne. Vechimea și originea fenomenului*, în „Studia Universitatis Babeș–Bolyai”, Series Philologia, Fasciculus 2, p. 109–121.
- Gergely, A. et al. (ed.) (2010). *Antropológiai – etnológiai – kultúratudományi kislexikon*, ed. a 2-a revizuită și adăugită, MTA PTI Etnoregionális és Antropológiai Kutatóközpont, Budapest.
- Ichim, Fl. & Ichim, D. (2002). *Catolicii moldoveni*, Editura „Diagonal”, Bacău.
- Ilyés, S., Pozsony, F. & Tánzos, V. (2006). *A moldvai csángók bibliográfiája*, Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár.
- KINDA–PETI = Kinda, I. & Peti, L. (eds). *A moldvai csángók*, Erdélyi Magyar Adatbank, [online].
- KJNT = *KJNT Csángó Bibliográfiája* (1988–2011), [online].
- Mărtinaș, D. (1985). *Originea ceangăilor din Moldova*, Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Márton, Gy. (1972). *A moldvai csángó nyelvjárás román kölcsönszavai*, Kriterion, Bukarest.
- Márton, Gy. (1973). *A romániai magyar nyelvjárás kutatás múltja és mai állása*, Korunk Évkönyv, Tanulmányok a romániai magyar tudományosság műhelyéből, Kolozsvár, p. 173–193.
- Pávai, I. (1995/1999). *A moldvai magyarok megnevezései*, in „Regio. Kisebbségi Szemle” 6, Budapest, Teleki László Alapítvány, 1995, nr. 4, p. 149–164 (studiu republicat cu titlul *Etnonimek a moldvai magyar anyanyelvű katolikusok megnevezésére*, in **Pozsony, 1999**, p. 69–82).
- Péntek, J. (2006). *A belső tagolódás kérdése a moldvai magyarban a szóföldrajz alapján*, in „Nyelv- és Irodalomtudományi Közlemények” L, 1–2, p. 29–52.
- Péntek, J. (2013). *Mi lesz itten velünk, ezekkel a magyarokkal? (A moldvai magyarok nyelvi önképe az előző század ötvenes éveiből)*, in „Székelyföld”, XVII/9, p. 155–170.
- Pozsony, F. (ed.) (1999). Csángósors. Moldvai csángók a változó időkben, A Magyarságkutatás Könyvtára XXIII, Teleki László Alapítvány, Budapest.
- Pozsony, F. (2002). *Ceangăii din Moldova*, Asociația Etnografică Kriza János, Cluj-Napoca.
- Sala, M. (coord.) (2001). *Enciclopedia limbii române*, Editura „Univers Enciclopedic”, București.
- Szabó, T. Attila (1959). *A moldvai csángó nyelvjárás kutatása*, in „Magyar Nyelvjárások” V, Budapest, p. 3–41.
- Tánzos, V. (2004). *A moldvai csángók nyelvészeti kutatása (1945–2004)*, in Kiss, J. (ed.), *Nyelv és nyelvhasználat a moldvai csángók körében*, A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 221., Budapest, p. 208–285.
- Tánzos, V. (2011). *A moldvai csángók magyar nyelvvismerete 2008–2010-ben I–III*, in „Székelyföld” XV/5, p. 90–117; XV/6, p. 102–131; XV/7, p. 104–138.